

Slovenska

2

Katolíci v susedných krajinách si všímajú ťažké postavenie katolíckej cirkvi v ČSSR. Príkladom duchovnej pomoci z Poľska je pastiersky list opolského biskupa A. Nossola veriaciim opolskej diecézy. List bol čítaný vo všetkých chrámoch diecézy na Veľkonočný pondelok.

SLOVO NA POVZBUDENIE K MODLITBÁM NA ÚMYSEL KATOLÍCKEJ CIRKVI V ČESKOSLOVENSKU

V encyklike venovanej tisícročiu diela evanjelizácie sv. Cyrila a Metoda "Slovarum Apostoli" nachádzame nasledovné slová modlitby sv. Otca: "Celá cirkev Ti ďakuje, Tebe, ktorý si povolal slovanské národy k viere, za ich dedičstvo a prínos, ktorý priniesli do spoločného dedičstva. Zvlášť Ti za to ďakuje slovanský pápež. Nech tento prínos nikdy neprestane obohacovať Cirkev európskeho kontinentu i celého sveta. Nech nikdy nechýba v súčasnej Európe a vo svete." /Sl. Ap. 31/

V tom istom duchu - v svojom najnovšom apoštolskom liste vydanom pri príležitosti Tisícročia Pokrstenia Ruska / "Euntes in mundum" - sv. Otec ďakuje Trojjedinému Bohu za to, že svetlo Evanjelií cez Kvjevskú Rus preniklo až po brehy Tichého oceánu a ešte ďalej" /Em 4/.

Vedomie spolupatričnosti, tento univerzálny i partikulárny rozmer, ktorý v živote Cirkvi predstavuje dva základné zdroje, nám káže spájať sa tiež s katolíkmi v Čechách a na Slovensku, ktorí začínajú prvý rok Veľkej Novény pred oslavou tisícročia od smrti sv. Vojtecha, apoštola obidvoch našich národov. /rozumej poľského a českého národa - pozn. red./.

Katolíci Čiech a Slovenska sú našimi bratmi vo viere, našimi spriatelенými Slovanmi, našimi susedmi, s ktorými našu diecézu spája najdlhšia hranica od Kamienice pod Pačkovom až po Chalupki pri Raciborzi. Ich radosti sú našimi radosťami a ich trápenia našimi trápeniami.

Po Veľkej Noci sa začínajú rozhovory medzi predstaviteľmi Apoštolského stolca a štátnej moci v Československu. Tieto rozhovory sa týkajú kľúčových otázok spojených so životom Cirkvi v tejto krajine. Chcime modlitbami podporiť našich bratov katolíkov v Československu "U Boha nič nie je nemožné", aby výsledok týchto rozhovorov bol v súlade s intenciami Apoštolského stolca a vôľou českých a slovenských katolíkov; aby v tamojšej cirkvi nebolo diecézy bez biskupa ani fary bez farára. Vieme predsa, čo to znamená keď Ľudu Božiemu chýba služba biskupov a kaplánov.

Veríme, že tieto naše modlitby podporia naši spoloční svätí patróni, uctievaní i v našej diecéze ako: sv. Cyril a Metod, sv. Vojtech, sv. Václav a sv. Ján Nepomucký. Predovšetkým však v Mariánskom roku zverujeme tieto ťažké a neraz bolestné záležitosti Matke Cirkvi. "prečo by sme nemali na ňu všetci hľadieť ako na našu spoločnú Matku, ktorá sa modlí za jednotu Božej rodiny a ktorá všetkých vedie na čele dlhého sprievodu svedkov viery v jedného Pána Syna Božieho" /RM 30/

Oživení touto nádejou chcime v týchto dňoch t. j. od Veľkonočného pondelka po Bielu Nedeľu zapojiť do našich modlitieb záležitosti Katolíckej cirkvi v Československu ako naše mimoriadne duchovné starosti.

Opole, dňa 29. marca 1988

A. Nossol
opolský biskup

ĽUDIA ROKY UDALOSTI

Tomislav Kolakovič, vlastným menom Poglajen sa narodil 8. októbra 1906 v Chorvátsku. Kým sa rozhodol, že bude jezuitským kňazom, študoval filozofiu, absolvoval tiež niekoľko semestrov medicíny a pôsobil istý čas v nemocnici. Po ukončení základného rehoľného štúdia filozofie a teológie pokračoval v štúdiu kresťanskej filozofie a sociológie na katolíckej univerzite v Leuven v Belgicku. Na pápežskom Orientálnom ústave v Ríme si doplnil vzdelanie z oboru výchovnej teológie a liturgie. V Belgicku sa zoznámil so zakladateľom kresťanského robotníckeho hnutia mládeže JOC /Jeunesse ouvrière chrétienne- Hnutie kresťanskej robotníckej mládeže/ pátrom Gardijnom a stal sa jeho blízkym spolupracovníkom. Študoval a pracoval tiež v Paríži. Aby lepšie pochopil mentalitu a problematiku robotníka, stal sa na čas robotníkom. Po návrate do Jugoslávie, pôsobil na rehoľných jezuitských učilištiach ako profesor filozofie a kresťanskej sociológie. Založil tu kultúrno-náboženskú revue, v ktorej zaujímal často veľmi kritické stanovisko k súčasným náboženským a spoločenským problémom. Polerizoval s modernými sociálnymi bludmi, liberalizmom, nacizmom a marxizmom. Vtedy v ňom dozrelo i odhodlanie, zamerať svoj ďalší život na rechristianizáciu Ruska.

Jeho rehoľní predstavení, od ktorých žiadal voľnejšiu ruku nemali pochopenie, zdalo sa im, že je to vec príliš chulcstivá a nebezpečná a doporčili mu, aby z rehole vystúpil. Nebolo to ľahké rozhodovanie, ale nakoniec nebolo iné východisko. S odhodlaním, že i naďalej bude žiť podľa svojich rehoľných sľubov, zvlášť sľubu oschitnej poslušnosti pápežovi, odobral sa do Ríma, kde ho páter Leiber, pápežov poradca a zo starších čias Kolakovičov známy, uviedol k Piovii XII.

Kolakovič zoznámil pápeža s plánom dostať sa pri vhodnej príležitosti do Sovietskeho zväzu, nadviazať tam kontakt s rozhodujúcimi sovietskymi činiteľmi, zistiť možnosti náboženského pôsobenia, poprípade i možnosť nadviazať diplomatické styky medzi Vatikánom a Moskvou. Pius XII. ho vypočul pozorne, nespájal sa odmietavo k jeho iniciatíve, len ho žiadal, aby v prípade, že sa mu podarí, čo zamýšľa, jednal ako súkromná osoba a nie ako vatikánsky zmocnenec.

Za vojny začal mať Kolakovič v Chorvátsku za svoju pastoračnú a publikačnú činnosť nepríjemnosti s úradmi a hrozilo mu, že ho gestapo zatkne. Videl v tom pre seba prozreteľný pokyn. Rozhodol sa emigrovať na Slovensko, ktoré sa mu zdalo byť vhodným odrazištom k jeho "ruským" plánom. Bola tam relatívne najväčšia sloboda zo všetkých krajín okupovanej Európy. Slováci neboli zatažení historickým protiruským antagonizmom. Dúfal, že tu nájde pochopenie i spolupracovníkov a konečne predpokladal, že sa sem čoskoro priblíži východná fronta a s ňou možnosť nadviazať prvé kontakty s východnými Slovanmi.

A tak na jeseň 1943, docestoval tento 37 ročný páter - alebo profesor, ako ho neskôr volali - na Slovensko.

Rok, dva, kým prišiel Kolakovič na Slovensko, bolo možné pozorovať, že slovenský katolicizmus prežíva akýsi obrodný nepokoj. Jednotlivci i celé skupiny súčasne, na rôznych miestach a nezávisle na sebe si uvedomovali, že tradičný a formálny katolicizmus je nedostatočný a prázdny. Začiatkom štyridsiatych rokov usporiadala Hlinkova mládež zájazd vybraných študentských funkcionárov do Talianska, aby sa tam zoznámili s fašistickým mládežníckym hnutím. Účastníci zájazdu boli otrásení tým, čo tam videli a pochopili, že fašizmus je s ich kresťanskými ideálmi nezlučiteľný. Bezprostrednou reakciou na túto skúsenosť bolo založenie výberového náboženského krúžku s názvom Frassati, čo bolo meno talianskeho vysokoškolača, ktorý zomrel v povesti svätosti. Vedúcim krúžku sa stal duchovný správca katolíckeho vysokoškolského internátu Svoradov, pater Hutýra - lezarista.

Okrem toho, začala medzi týmito mladými ľuďmi pôsobiť obava z hroziaceho komunistického nebezpečenstva.

Neurčite a nejasne prichádzali teda mnohí k poznaniu, že tomuto všetkému možno čeliť len opravdivo, hlboko prežitým kresťanstvom. Tak sa i do - dovtedy dosť spolitizovaného - Ústredia katolíckeho študentstva dostala nová generácia funkcionárov, s jasným katolíckym programom.

Práve na týchto ľuďoch okolo "Ústredia" a krúžku Frassati bol Kolakovič upozornený hneď po svojom príchode na Slovensko.

Provinciál jezuitov pater Jurovský mu v budove "Ústredia" vybavil tiež bývanie. Bolo to všetko osudové.

Samy mohol dúfať, že nájde tak pripravenú a úrodnú pôdu. Kolakovič hovoril o fociзме a nových prúdoch súčasného európskeho katolicizmu. Mal neobyčajný dar, tak vzácny u spovedníkov a duchovných vodcov: nikdy nepresadzoval seba, svoju cestu, svoju spiritualitu. Viedol taktne každého tak, aby poznával sám seba, aby pochopil vlastnú originalitu, duchovnú potenciu, svoju vlastnú, jedinečnú a neopakovateľnú cestu ku Kristovi. V styku s ním sa každý cítil slobodne, strácal svoje komplexy a získaval dôveru v seba.

Myšlienka, ktorá prenikala celý jeho život, bola idea Krista Kráľa vyjadrená slovaní: Omnia instaurare in Christo - Všetko obnoviť v Kristovi.

Kolakovič viedol svojich priateľov k uskutočňovaniu autentického kresťanstva. Proti osobnému sebestvu, rasovej či triednej nenávisťi je treba trpezlivo vnášať pravdu, sociálnu spravodlivosť, úctu a lásku ku každému človeku, údu Kristovho mystického tela.

Často hovoril: Spolu s Kristom musíme stáť na strane slabých, utlačovaných, prenasledovaných, hájiť právo každého človeka na plný rozvoj jeho osobnosti po všetkých stránkach, aby také mohol kráčať k Bohu, svojmu cieľu.

Okruh ľudí okolo Kolakoviča narastal. Pod jeho vplyvom vznikali v Bratislave na fakultách, v internátoch, na stredných

školách, úradoch, krúžky Katolíckej akcie.

Bratislava bola vtedy jediným vysokoškolským mestom na Slovensku a tak členovia "Rodiny" - takto sa volali tieto skupiny - pochádzali zo všetkých kútov Slovenska.

Kolakovič cestoval po ich domovov a naväzoval tak nové kontakty po celom Slovensku s kňazmi a laikmi. Rodina takto prestala byť len bratislavskou záležitosťou.

Jej sociálne zloženie bolo rozmanité - prevahu mala však mladé inteligencia. Akýmisi čestnými členmi Rodiny boli banskobystrický biskup Škrábik a prešovský gréckokatolícky biskup Gojdič.

Po prípravách období prevažne individuálneho apoštolátu Kolakovič usporiadal pre členov krúžku filozofický kurz.

Potom nasledoval kurz teológie pre laikov. K najúčinnejším prostriedkom duchovného vedenia patrili exercície.

Prvé daval v Račejských Topliciach v januári 44. Nasledovali exercície pre technikov, akademikov, kňazov. Kňazských exercícií sa zúčastnilo asi 30 kňazov na čele s biskupom Gojdičom.

Mimoriadne pozornosť venoval Kolakovič sociálnej otázke. Stredom jeho záujmu boli najmä robotníci a ľudia odsunutí na okraj spoločnosti /v doprovode dvoch študentov uskutočnil sociálny prieskum v bratislavskej štvrti Vydrica/.

O výsledkoch potom informoval prostredníctvom vplyvných katolíckych osobností členov vlády a snemu/.

Niektoré politicky exponované katolícke kruhy mali vtedy o budúcom postavení Slovenska naivné predstavy. Nahovárali si, že samostatné Slovensko zostane nejakým spôsobom zachované. Kolakovič v nič podobné neveril. Bol presvedčený, že na Slovensko vkrúčí prvá červená armáda a že vplyv Sovietskeho zväzu na utváranie stredoeurópskych povojnových pomerov bude podstatný.

V obžalobe proti slovenským biskupom súdeným v r. 1951 sa tvrdí, že Kolakovič odovzdal konferencii biskupov 27. augusta 1944 memorandum nazvané "Pastorácia pre ťažké časy." Podľa obžaloby obsahovalo návrh zriadiť popri oficiálnej duchovnej správe, duchovnú správu tajnú.

Nemožno vylúčiť, že Kolakovič skutočne takéto alebo podobné návrhy biskupom predložil.

Nevylučoval totiž možnosť, že sa cirkev bude musieť prechodne alebo i na dlhú dobu uchýliť do katakomb. V takomto zmysle hovoril i na zhromaždení predstaviteľov Rodiny z celého Slovenska, ktoré sa konalo v Banskej Bystrici v lete 1944. Nabádal k zvýšenej opatrnosti už teraz a navrhoval zaviesť pre členov Rodiny konšpiračný štyk.

Začiatok Povstania 29.8.1944 zastihol Kolakoviča v Bratislave. Keď sa zorientoval, bol presvedčený, že nastala preňho chvíľa, uskutočniť svoje "ruské" plány.

Z Bratislavy sa vydal do Banskej Bystrici spolu s dvomi vysokoškolskými. S 20-ročným Vladimírom Juklom, ktorý bol už dlhšie jeho sekretárom sa ubytoval v biskupskej rezidencii u biskupa Škrábika. Ihneď po príchode do Bystrice

začal podnikat kroky, aby získal povolenie odletieť do Sovietskeho zväzu. Major Studinskij, ktorého si Kolakovič najviac získal, zaistil pre neho u svojich nadriadených súhlas k odletu na sovietsku stranu fronty. Let sa mal uskutočniť z vojenského letiska Tri duby. V stanovenú dobu čakal Kolakovič na auto, ktoré ho malo odvieť na letisko, prišlo však iné auto a odviezlo ho k výsluchu na veliteľstvo československej kontrarozviedky.

Po zatlačení povstania do hôr sa uchýlil Kolakovič s Juklom a štyrmi francúzskymi partizánmi do horského krytu pod Ľubietovským Veprom. Do tohto krytu sa neskôr nastahovali tiež ruskí partizáni a židia. Tu čakali na príchod fronty. Keď sa im podarilo preniknúť na druhú stranu fronty, Kolakovič s Juklom sa znovu snažili nájsť niekoho, kto by bol oprávnený, povoliť im cestu do Sovietskeho zväzu.

Za neuveriteľných podmienok a okolností cestovali z miesta na miesto po Maďarsku, kde sa chceli dostať ku generálovi Malinovskému.

Spali na farách, dostali sa do Debrecínu i do Budapešti, ale nadarmo. Keď sa dozvedeli, že Košice sa stali prechodné hlavným mestom Československa, ihneď sa tam vypravili. Ubytovali sa u biskupa Čárského a Kolakovič hneď začal jednanie, aby mu bolo povolené ísť do Moskvy. Narážal na nedôveru, stále musel odpovedať na rovnaké otázky, čo tam vlastne chce a kto ho vyslal. Chcel hovoriť so Stalinom a inými sovietskymi predstaviteľmi. Chcel ponúknuť pomoc Cirkvi - precedens tu bol v misii biskupa d'Herbinyho v období hladu na Ukrajine - pri povojnovej obnove Sovietskeho zväzu, jednať o perspektíve naviazania diplomatických stykov medzi Vatikánom a Moskvou a o vyhliadkach pre náboženský život sovietskych národov po vojne.

Takto sa dostal až k sovietskemu veľvyšlancovi Zorinovi. Prijatie bolo krátke a odmerané, ale skončilo prísľubom, že cestu do Moskvy zariadia vojenské úrady. V piatok 3. mája prišli za Kolakovičom do biskupskej rezidencie dvaja dôstojníci NKVD a pozvali ho k Zorinovi. Za hodinu sa vrátil roztlárený. Moskva ho akceptovala ako neoficiálneho tlmočníka Vatikánu. Odchod bol určený na 5. mája.

Odišiel autom, v doprovoде majora NKVD a ďalšieho dôstojníka. Prvá významnejšia zastávka bola vo Lvove.

Keďysi poľské mesto pripadlo Sovietskemu zväzu. Kolakovič sa tu stretol s hlavou grékokatolíkov arcibiskupom Szeptickým a mal s ním dlhší rozhovor. Už tu začal mať pochybnosti o úspechu svojej misie. Do Moskvy dorazil koncom júna. Z miesta kam ho ubytovali, mohol vychádzať len v doprovoде. S kým hovoril nevieme. Jeho partnerov vôbec nezaujímalo to, kvôli čomu prišiel. Pýtali sa ho, ako sa dnes Európa pazerá na Sovietsky zväz a jeho armádu, aký je postoj ku komunizmu na Slovensku a v Juho-slávii. Nakoniec ho odkázali na predsedu Slovenského

výboru generála Gudurova, čím mohol považovať svoju misiu za skončenú.

V polovici augusta sa vydal na spätnú cestu a koncom augusta už zazvonil u svojich priateľov v Martine.

O svojej ceste nemal chuť veľa rozprávať, iba banskobystrickému biskupovi Škrábikovi povedal: "S nimi sa nedá jednať. Komunisti, s ktorými sme za povstania hovorili sú iba snilkovia. Ruský komunizmus je niečo celkom iné. Je to Ázia, vzdialená našej civilizácii."

Vtedy tiež povedal: "Proti nepredstaviteľnému nebezpečenstvu, ktorému stojíme tvárou v tvár, musíme rozvinúť nauku o cene a dôstojnosti ľudskej osobnosti."

Koncom novembra odišiel Kolakovič do Ríma podať pápežovi Piovii XII. správu o svojej ceste do Sovietskeho zväzu. Keď prišiel k pápežovi, tento ho /šartovne/ privítal slovami: "Je pravda otče, že ste sa stali Slovákom?"

V roku 1946, keď sa vrátil na Slovensko, udalosti mali už rýchly spád. V januári začalo prvé zatýkanie Kolakovičovými žiakov. V polovici januára zatkli samého Kolakoviča.

Po pol roka vyšetrovacej väzby bol na zárok prokuratúry prepustený na slobodu. Zostal už v Prahe, kde sa snažil rozvinúť to isté ako na Slovensku. Jeho najbližšími spolupracovníkmi sa stali dr. Zverina, Dr. Mádr, Dr. Vacková.

Jeho pobyt v Československu sa však stal už neúnosným.

1. augusta 1946 nastúpil, presnejšie naskočil do rozbiehajúceho sa vlaku s belgickými repatriantami. Viac do Československa neprišiel.

Kolakovičova misia do Sovietskeho zväzu skončila neúspechom. Ľudí, ktorí vyrástali v jeho blízkosti, postihli hneď na začiatku päťdesiatych rokov ťažké tresty. odsúdených bolo asi 300 ľudí z jeho okruhu. Mnohí z nich prežili celé päťdesiate roky až do polovice šesťdesiatych rokov vo väzniciach.

Keď sa po 10-14 rokoch väzenia vrátili na slobodu, pokračovali tam, kde prestali. Je až neuveriteľné, aká generácia vyrástla v jeho okruhu. Kolakovičovi žiaci vytvorili jeden z hlavných prúdov náboženskej obrody na Slovensku /i. v Čechách/ a dodnes tvoria piliere tejto obrody. Naše oficiálne noviny dodnes nezôžu Kolakovičovi zabudnúť jeho pôsobenie v Československu.

Po vojne, Kolakovič sklamaný Európou, sústredil svoju pozornosť na "tretí" svet. Pohyboval sa medzi USA a Indiou, navštívil i Čínu. Počas II. vatikánskeho koncilu býval v Ríme exercície niektorým koncilovým otcem.

Dnes dožíva vo svojich 82 rokoch svoj život v Ríme. Za týchto 82 rokov prechodil skoro celý svet. Vrchol jeho života a práce boli však roky 1943 - 46.

V noci z 13. na 14. apríla 1950 začala slovenská /i česká/ cirkev udalosť, akú si dovtedy nepamätala. Ozbrojení príslušníci bezpečnosti a milicionári obklúčili všetky mužské kláštory, bez vysvetlenia naložili všetkých rehoľníkov do autobusov a pohli sa preč. Každý si mohol vziať veci osobnej potreby. V to ráno, keby niekto mohol prejsť všetkými klášťormi na Slovensku, zažil by zvláštny pocit. Prastaré kláštory plné vzácných kníh, obrazov, liturgického náčinia - bez ľudí.

Cely rehoľníkov prázdne. Chôdby, dvory a záhrady prázdne. V jednej chvíli sa tu pretala dlhá kontinuita modlitieb, klášťorného spevu a životného štýlu. Ľudia už boli preč, ale múry, zariadenie a veci ešte žili a podávali posledné svedectvo, čo sa tu stalo.

Autobusy zatiaľ ubíjali zo všetkých kútov Slovenska v troch smeroch. Podolíneč, Jasov, Kostolná. Tu boli vytvorené tri hlavné sústreďovacie tábory pre internovaných rehoľníkov. Tu sa stretli všetky formácie: dominikáni, jezuiti, verbiști, saleziáni, kapucíni, frontišťkáni atď. na kope spolu.

Keď sa ukladli v prvú noc do postelí, nevedeli, čo bude ďalej. Či je to len prestupná stanica smerom na Sibír, alebo či je to len nedorozumenie. Niektorí predstavení boli presvedčení, že za nejaký čas sa vrátia naspäť, iní boli menej optimistickí. Jezuiti, z ktorých mnohí študovali na Busicum v Ríme a poznali z informácií ruský komunizmus, boli presvedčení, že na dlhé roky je koniec starého klášťorného života. Provinciál jezuitov páter Srna hneď ustanovil štyroch svojich zástupcov s plnými mocami. Boli to páter Mikuš, p. Marko, p. Litva a p. Jurovský. Zo strany pátra Srna to bol prezieravý krok. Zakrátko išiel do väzenia, kde strávil dlhé roky.

Páter Marko, vtedy 40-ročný, bol jeden z najnadanejších jezuitských pátrov. Internovaný bol v Podolínci.

Hneď od začiatku začal za ním chodiť mladý bhoslovec Pavol Hnilica a navrhoval, aby sa riadne pokračovalo v štúdiu a aby sa začalo s tajnými vysviackami. P. Marko túto myšlienku prijal. Jedného dňa po práci, kým ostatní sa pcutšovali po povalách, aby študovali, Hnilica z poverenia p. Marku opustil podolínečský tábor, aby u rožňavského biskupa Pobožného hovoril o týchto veciach. Biskup Pobožný súhlasil. A tak sa zrazu v tejto situácii ukázala nová perspektíva.

Postupom času začalo byť každému jasné, že život v týchto internovaných táboroch, ktorý sa skladal z nástupov, brigád a osobného voľna nebude dlho trvať. Zakrátko sa tak i stalo. Všetci mladí boli odvelení na vojnu k PTP, kde potom strávili 40 mesiacov. Časť starších išla na nútené práce napr. do Králik na Morave, kde pracovali ako drevo-robáci, časť išla do civilného života, odkiaľ ich postupne skoro všetkých pozatvárali.

Z jezuitských bohoslovcov boli piati pre slabý zdravotný stav oslobodení od vojenskej služby a prepustený do civilného života. Boli to Horský, Hnilica, Korec, Porubčan a Volek. P. Marko sa dostal tiež do civilného života.

Po likvidácii kláštorov prišla na radu i svetská cirkev. Na všetky biskupstvá boli dosadení tzv. zmocnenci. Títo zmocnenci kontrolovali celý chod biskupstva - návštevníkov, prichádzajúcu a odchádzajúcu poštu. V septembri 1950 boli zatknutí biskupi Vojtáššák, Buzalka a Gojdič a ostatní biskupi zostali strážení a izolovaní vo svojich rezidenciách.

Bolo jasné, že tajné vysviacky kňazov majú spočítaný čas. Vatikánsky nuncius bol dávno vyhostený z republiky, spojenie s Vatikánom nebolo žiadne. V takejto situácii sa rozhodol p. Marko predstúpiť pred roňavského biskupa a požiadať ho, aby tajne vysvätil niekoho za biskupa. Biskup Pobožný súhlasil.

Určený bol 27-ročný Pavol Hnilica. Vysviacka sa konala začiatkom roku 1951. Hnilica, tým, že bol na slobode, mohol začať naplno vykonávať svoje poslanie. Bohužiaľ, bezpečnosť si príliš rýchlo všimla pohyb tohto mladého človeka po celej republike a vydala nario zatykač. Myšlienka tajných vysviacok bola druhý krát za krátky čas v základoch napadnutá. Hnilica sa musel rozhodnúť pre útek do zahraničia. Tesne pred odchodom, s vedomím svojich predstavených vysvätil za biskupa svojho rovesníka Jána Korca.

Hnilica odišiel do Ríme, aby tam nastúpil svoju neobyčajnú životnú cestu a Korec - svojimi vlastnosťami akoby predurčený - začal v tichosti budovať začatú stavbu.

Páter Marko dal v týchto dramatických chvíľach do pohybu obrovské dielo.

Dal do pohybu obrovské dielo - aby sa vzápätí sám osobne zamotal ... Príliš rýchlo si uvedomil potom svoju situáciu. Odišiel do Českých Budějovic pracovať ako výhybkár. Zrejme dúfal, že sa mu odtiaľto podarí ujsť za hranice. Bezpečnosť si však v r. 1955 sem preňho prišla. Vo vyšetrovacej väzbe všetko prezradil. Prezradil biskupskú vysviacku Korca a všetko, čo s tým súviselo. V r. 1960, keď zatkli Korca, pri súde - už na slobode, amnestovaný - vystupoval ako svedok.

Hovorí sa, že vo väzení spolupracoval s políciou. Šesťdesiate roky prežil potom v ústraní. V r. 1975 zomrel ako 65 ročný na rakovinu. Pochovaný je v rodných Chynoranoch.

Pred koncom 2. svetovej vojny vznikol na Hlavnom veliteľstve Hlinkovej mládeže v Bratislave projekt na zabezpečenie slovenských záujmov po vojne, kedy sa už počítalo so zánikom Slovenského štátu. Asi 120 dobrovoľníkov začali školiť pre spravodajskú činnosť po vojne. Kurz dostal názov Slovenské tajné ochrana /STO/ a bol pomerne utajený. Absolventi mali po vojne dodávať informácie o situácii na Slovensku slovenskej vláde v zahraničí, ak by

taká existovala, alebo inému slovenskému ústrediu v zahraničí. Účastníci kurzu boli väčšinou poslucháčmi vysokých škôl, boli to mladí nadšenci, zapálení pre slovenské záujmy. Jeden z nich sa volal Rudolf Komandera. Bol asi 21-ročný, evanjelik, pôvodom z Liptovského Mikuláša - vysoký, chudý, s ryšavými vlasmi, špicatou brádkou. Niektorí v ňom videli čosi démonické. Bol slovenského zmýšľania - rázsovec, vo svojom náboženstve veľmi tolerantný, ekumenista. Po skončení vojny niektorí účastníci kurzu odišli do zahraničia. Komandera odišiel do Talianska, ale nakoniec zakotvil vo francúzskej zóne Rakúska, v Innsbrucku. Tu sa napojil na majora Matúša, teda na tú vetvu slovenskej emigrácie, ktorá sa opierala o francúzsku kontrarozviedku. Odtiaľto začal Komandera chodiť na Slovensko, pravdepodobne k Lettrichovi, Ursínyimu, snáď Fraštackému. Niekedy v r. 1947 ho Bezpečnosť na Slovensku zaistila. Za krátky čas sa jej podarilo tohto 23-ročného chlapca tak zlomiť, že ho začala používať ako provokatéra. V júli 1947 navštívil Dr. Kempného a Dr. Bugára - dvoch generálnych tajomníkov vtedajšej Demokratickej strany na Slovensku. Jeho správanie bolo tak priehľadné, že Kempný s ním odmietol hovoriť a Bugár po jeho návšteve zatelefonoval náčelníkovi Bezpečnosti Ilčíkovi, aby takýchto ľudí za ním neposielali. 31. marca 1948 podal prokurátor Ján Feješ na Štátnom súde v Bratislave obžalobu proti 14-tim obžalovaným politikom Demokratickej strany. Bugára a Kempného mal pred súdom Komandera usvedčiť zo spojenia so zahraničnými exilovými organizáciami. Obidvaja obžalovaní toto tvrdenie odmietli. Keď sa Dr. Kempný opýtal Komanderu, ako môže niečo také tvrdiť, tento mu zrazu povedal: "Čo vy viete, čo som ja prežil!" Súd nakoniec pre závažné rozpory vo výpovedi, nezobral jeho svedectvo na vedomie. Komanderu súd potom v samostatnom procese odsúdil na dlhoročný trest väzenia a spolu s ním ľudí, ktorí sa s ním stretli, poskytli mu nocľah a pod. Komandera zomrel vo väzení v Leopoldove na tuberkulózu, keď mu ani pred smrťou správa väznice neumožnila lekárske ošetrenie. Historik Karel Kaplan označuje Komanderu za agenta-provokatéra Štb. Historik Plevza o ňom píše ako o agentovi západu. Ľudia, ktorí ho poznali vedie, že Rudolf Komandera bol mladý idealista, ktorý precenil svoje sily a schopnosti.

Aké neuveriteľné sú osudy ľudí na hraniciach ich vrcholov. Jeden prežíva tento vrchol bez toho, aby o tom vedel - spaľovaný veľkými plánmi a nádejami; druhý na vrchole padá, zrádca - ale to, čo dal do pohybu, už nemôže zastaviť; tretí sa vypína, ale vzápätí padá a musí sa v ponížení, sám, pozerat' na svoju porážku.

Aké neuveriteľné a nebezpečné sú osudy ľudí, ktorí vyšli zo svojho priemeru. Ako majú spoločné - nie výsledok,

víťazstvo alebo porážku, ale tú osobnú drámu, to tajomstvo, za ktoré nemožno už nahliadnúť. Kto môže posúdiť týchto ľudí? Kto ich videl celých? A kto vie povedať, ktorý urobil viac?

Vieme len jedno o nich: Keby tu neboli, život by bol prázdnejší, smutnejší a chudobnejší.

- - -

Informácie som čerpal z prác: J.Slavník: Prof.Kolakovič, Studie č. 104-6, Kresťanská akadémia, Rím; a KAROL: Politické procesy 1948-88, samizdat, Bratislava; a z rozprávania.

Marek Bohúň

MILAN RASTISLAV ŠTEFÁNIK

4. mája uplynulo 69 rokov od tragickej smrti generála M.R.Š. Pripomenme si aspoň heslovite niekoľko životopisných údajov tohto významného Slováka, ktorý veľkou mierou prispel k vytvoreniu I. ČSR po rozpade Rakúsko-Uhorska v roku 1918.

Štefánik sa narodil 21. júla 1880 v Košariskách. Jeho otec Pavol bol evanjelickým farárom. Strednú školu navštevoval v Bratislave, Šoproni a Sarvaši, kde zmaturoval 25. júna 1898. Vysokoškolské štúdiá v Prahe začal na technike, ale od roku 1901 sa venoval štúdiu filozofie a astronómie. Po obhájení dizertačnej práce "O novej hviezde v súhvezdí Kasiopéja z roku 1572" a absolvovaní rigorózných skúšok bol 18. októbra 1904 promován na doktora filozofie.

Po pražských štúdiách odišiel do Paríža, kde začal pracovať u známeho hviezdára prof. Janssena. V roku 1905 vystúpil na Mont Blanc v rámci vedeckej expedície. V nasledujúcich rokoch výstupy na "vrch Európy" niekoľkokrát zopakoval. V tom istom roku pozoroval zatmenie slnka v Španielsku. Po návrate do Paríža vydáva vedecké dielo "Reflexívny heliometer."

V ďalšom období pochodil takmer celú zemeguľu. Jeho energia a vytrvalosť je naskutku obdivuhodná. Je všeobecne známe, že cudzie krajiny, najmä vyspelé západné štáty neodpustia cudzincom nič. Presadiť sa v tom "širokom svete" znamená byť nadprimerným. Historický fakt nám hovorí, že Štefánik dostáva v r. 1914 v Paríži vysoké vyznamenanie - rád Čestnej légie a získava francúzske štátne občianstvo.

Osobitnou kapitolou jeho života je obdobie I. svet. vojny. Hlásí sa dobrovoľne k letectvu. Zúčastňuje sa bojových akcií, robí prieskumné lety, je pri bojovej činnosti ranejný... Za niekoľko rokov sa stáva generálom francúzskej armády!

Svoje postavenie využíva v rozhodujúcej chvíli pre podporu myšlienky vzniku samostatného štátu Slovákov a Čechov. Historici konštatujú, že z titulu svojho postavenia uviedol prof. T.G. Masaryka a tiež neznámeho E. Beneša do vysokých vládnych kruhov Francúzska a tým mimoriadne podporil myšlienku Československa. V roku 1916 bol spoluzakladateľom Národnej rady Československej v Paríži a stal sa jej podpredsedom.

T.G. Masaryk píše v liste vlastnoručne napísanom /je uložený v hrobke M.R. Štefánika na Bradle/: "Mně i Dr. Benešovi upravil cestu do nejvlivnějších kanceláři politických a vojenských..." /Ján Juríček, Mladé letá, Bratislava 1969, str. 165/.

Štefánik sa aktívne podieľal na vzniku Československých légii. Známe je jeho stanovisko k revolúcii sovietskych, ktorú odmietol. Svojou vojenskou a diplomatickou prácou umožnil rýchlejší návrat legionárov do novej vlasti.

Večne nepokojný vracia sa do Paríža a cestuje ďalej do Talianska za svojou snúbenicou markízou GIULIANOU BENZONI ...

V spomínanej knihe Jána Juríčka na str. 160 sa opisuje situácia pred Štefánikovým príchodom: "Praha i Bratislava netrpezlivo očakávali M. Štefánika... Masaryk sa napríklad dozvedel ... o Štefánikovej domnienke, že rezort ministra vojny dostal na návrh Beneša, aby si on mohol ponechať pre seba ministerstvo zahraničných vecí. Prezident sa rozhodol navrhnúť Štefánikovi, aby sa vzdal svojho ministerstva, ale nevedel ešte "co s ním ďalej". Nepočítal veľmi s jeho pôsobením ani na Slovensku, ani v Paríži /tu pre jeho francúzske štátne občianstvo/, do úvahy prichádzalo najskôr miesto vyslanca v Ríme ..."

Ráno 4. mája 1919 sa lietadlom vracal M.R. Štefánik na rodné Slovensko ako minister vojny ČSR... Okolo obeda sa lietadlo približovalo k Bratislave.

Verzia prvá: - Z hlásenia majora Fourniera: "Dňa 4. mája vracali sme sa autom z vajnorskej roviny... Tu sme zbadali nad mestom lietadlo... V okamžiku, keď lietadlo začínalo druhý oblúk, aby sa dostalo do smeru k nám, odrazu sa zrútilo z výšky asi 100 m priamo k zemi... Od miesta pádu delila nás vzdialenosť asi 3 km. Stalo sa to o pol dvanástej ..." /Ján Juríček cit. vyššie str. 161-162/.

Verzia druhá: " - hovorí priamy svedok udalosti Tomáš Kabasta: "Dňa 4. mája 1919 išiel so po ceste z Čeklísa /dnes Bernolákovo pozn. aut/ do Vajnor... Zrazu pred očami objavilo sa mi lietadlo ... Keď bolo asi v 200 m výške, počul som vystreliť salvu z kanónov... Bola však vystrelená aj druhá salva a pozoroval som, že po nej lietadlo zakolísalo a bolo poškodené... V zápatí bola vystrelená i tretia salva, ktorá lietadlo zachytila a v tom už i šľahali z neho plamene. Videl som z horiaceho lietadla vypadnúť predmet, podobajúci sa rozbitému kufru... Vo víre lietaúcich papierov vyskočili z lietadla dve osoby a padali na zem i s horiacim lietadlom..." /Slovenská politika z 4. mája 1940/.

Je priam neuveriteľné, čo vykonal Štefánik za necelých 49 rokov svojho života. Jeho nesmierná húževnatosť a vôľa ísť "dopredu" bude večne obdivuhodná. Štefánikovým heslom bolo: "Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem !"

Opustený je dnes Mohyla na Bradle, kde je Štefánik pochovaný a tiež malá mohyla za letiskom v Ivánke pri Dunaji, kde vyhasol jeho život...

Slovenský spisovateľ Ľudo Zúbek pri príležitosti 25.- výročia tragickej smrti M.R.Štefánika vo svojom článku "Už dvadsaťpäť rokov...", uverejnenom v časopise Slovenské krídla /číslo 8-9, apríl-máj 1944/ napísal o Štefánikovi okrem iného: "Generálska rovnošata nebola Štefánikovi cieľom, ale len prostriedkom. A hoci bol dobrý vojak, odvážny, húževnatý a vytrvalý, predseda bol oveľa viac básnikom ako vojakom. Nemyslím básnikom v plnom slova zmysle - i keď za mladi vskutku písal básne - ale básnikom dušou a citom. Veď i tá jeho závratná vojenská kariéra je predovšetkým jasne vzbĺknutým plameňom, ktorý nemá dost paliva a preto onedlho zhasne. Štefánik podvedome cítil, že má málo času, že treba konať rýchle - preto je v ňom toľko rabsodičnosti a preto sa v jeho živote tak často striedajú, ba priam po sebe nasledujú prejavy titánskej sily i chorobnej slabosti. Ale všetky tieto ostré kontrasty vytvárali spolu jedinečnú harmóniu, akú nachodíme len v antic - kých hrdinoch. Preto aj ten jeho tragický koniec je len posledným ohnivkom v reťazi, ktorá uzavrela kruh jeho nepokojného ideálmi preplneného života..."

Štefan Maroš

REKVIEM ZA HRDINU

Janko Silan

Čas uteká a mocne zahrabáva
do prachu zabudnutia každý skvost,
ktorým sa pýši márna svetská sláva.
No Tvoje hrdinstvo a jeho čnosť
svietiť nám živým vo tmách neprestáva,
hoc Ty si dávno išiel na večnosť.
Národ sa nevzdá cti ni práve,
čo zaslúžila Tvoja zmužilosť.

Smrť darmo hľadala Ťa na posteli,
skrytého v perinách a vankúšoch.
Ale sme predsa iba na to nemysleli,
že by Ťa našla takto, takto, och:
vo výškach, ktoré miloval si smelý
a uväznil ich v očiach svojich dvoch.
Ale tých, ktorí cez Teba sa chceli
výš dvíhať, vieme, pokoril už Boh.

Duch ostal tam, len telo mŕtve padlo
na rodnú preľaknutú krajinu,
ktorá Ti otvorila brad svoj, Bradlo,
vzdávajúc česť a vďaku povinnú.
Ale to málo je, čo sa Ti kládlo
v obdive. Treba každú hodinu,
aby tu iba Tvoje srdce vládlo,
ten duch, čo ostal tam, duch hrdinu.

Veď predsa Ty si mal byť kráľom naším,
tak bolo napísané vo hviezdach,
aby bol život šťastnejším a krajším.
Aj ona, knažná, čakala tak v snách...
Ale ja dnes už iba za tým bežím:
Nech značia dejepisci v kronikách,
čo duch Tvoj živý vraví: "Ja vás strážim
a hájím, nebojte sa v pohromách!"

Ten duch tam vo výškach, duch obetavý
a ozať kráľovský a vnešený...
Ako neň zabúdame, keď sme zdraví
a netreba nám rady v súžení.
Ten duch sa v časných pletkách nezastaví,
znie ináč pieseň jeho snažení:
ozvenou obety a múk a slávy,
bo jeho cesta nekončí sa na zemi.

Tu sa len zrnko zasialo a klíči,
tak, že sa podvolili na zánik.
Tak každý hrdina smrťou smrťou ničí,
v zániku vlastnom má svoj nový vznik,
mlčaním svojim večným večne kričí:
"Patrí mi práve sláva, nie váš vzlyk."
Nezúfal preto národ holubičí,
lež silnie Tvojou smrťou, Štefánik.

Hana Ponická

HODINA BRATISLAVY

25.3.1988

Na manifestáciu som nemienila ísť, okolo 17.00 sa v deň jej konania rozpršalo; náhlila som sa domov z mesta Hviezdoslavovým námestím k stanovištu autobusov pod mostom a tak som videla posledné prípravy k manifestácii, ktoré mala začať o hodinu, o 18.hod. a skončiť o 18.30. Pred kostolíkom Nôtre Dame i pred Národným divadlom boli už zástupy, zrejme jadro manifestačného zhromaždenia, lebo údajne od kostolíka sa mal pohnúť sprievod občanov katolíckeho vyznania na obchôdzku námestím. O manifestácii sa už viac týždňov hovorilo, vedelo sa i to, že bude tichá, bez prejavov, len so sviečkami a nejakým spevom.

Na manifestáciu sa odvidne pripravovali aj strážcovia verejného poriadku, zaplnili už o 17. hod chodníky i námestie. A nielen oni. Koločkola parku uprostred námestia krúžili v neustále v hustom zaražení ťažké nákladné vozidlá Dopravných podnikov mesta, Technických služieb, veľké i menšie vozidlá Verejnej bezpečnosti, zapínali vozovku na všetky štyri strany oddľáňnikového námestia tak, že ledva pomedzi ne tu i tam niekto prebehol. Bol to bizarný obraz: ešte sa nezotmelo, ale všetko bolo rozsvietené, svetlá na vysokých pouličných kandelábroch i svetlá vozidiel. A voďy bolo dosť z husto čudiacoho sa dážďa, ale voďu chrtili na šľachy aj striekacie súpravy vozidiel.

Na stanovisti pod mostom SNP bolo už tiež zhromaždenie, - ale z ľudí, čo márne čakali na autobusy. Čakala som s nimi takmer pol hodiny, som si všetcí "čo za prevrat, prečo tolko policajtov, vozidiel, striekačiek na nejaký nábožný sprievod veniáčikov !?" Vraj aj mnohé vlaky do Bratislavy už dnes neprišli. A stredoškolskom v školách povedali, kto pôjde na manifestáciu, bude zo školy vylúčený. A vysokoskolákov už vo štvrtok poslali na weekend domov, - kto sa tu ešte bojí ? Autobus nechodil ani z Petržalky, ani do Petržalky, - teraz vraj už nevidia ani Angeliku, ktoru začnú vysielat v televízii tiež o 18.hod. Bolo jasné, že kým sa manifestačné zhromaždenie neskončí, ani autobus nepríde; rozhodla som sa, ako aj väčšina čakajúcich - vrátiť sa, odkiaľ som prišla: na námestie !

Policajti a ich druhovia v civile sa už zase hustejšie rojili po chodníkoch, okolo námestia, už ich ovládli celkom, začali ľudí upozorňovať, vamerňovať, aj mne jeden sokol, čo nejdem domov, ledva som sa zdržala, aby som mu neodsekla: A ako, keď pre vašu porádu autobusy nechodia ? Mohutné, pri pomalá jazde čmurkavo blikajúce vozidlá jazdili ešte tesnšie jedno pri druhom, už by veru sotva vozovku kto prešiel, varu už ani sprievod nebude mať kade ísť, usúdila som. Chytil ma príslušník Verejnej bezpečnosti za rameno, keď som chcela zabočiť do priechodnej uličky a tam výjsť do domu k rošine, že buďem odtiaľ z balkónu všetko lepšie vidieť. Do domu nepustili ani stáleho obyvateľa, lebo nemal legitimáciu, musel preto hľadať pro-

stovlasý a bez kabáta nejakú záchytku inde pod strechou. Nepustili ma však už ani nazad na námestie, ale tlačili priechodnou uličkou ďalej, tam už stál kordón ďalších príslušníkov Verejnej bezpečnosti pri jednom väčšom dome a druhom menšom VB-vozidle. Nepúšťali už nikoho ani z vnútorných steromestských uličiek priechodkou na námestie, a mňa tiež poľahky posotili von z okruhu možného priechodu. Ešte som prešla celou Leningradskou, ale všetky priechody zatarasené ako prvšie, ba ešte i brány priechodných dvorov uzamknuté na kľúče. Z námestia vymkli nielen mňa a mne podobných osamelých alebo skupinových chodcov obzeračov ale aj hlúčky manifestantov, mladých i starších katolíkov, poznateľných najmä podľa toho, že sa veľmi disciplinované a ticho v skupinkách pri sebe držali.

Napokon som si zastala do hlúčiku chodcov pred predajňou Luxus, na priestranstve kržovatky Leningradskej, a ďalších dvoch uličiek. Pred nami na pár metrov stála skupina uniformovaných príslušníkov Verejnej bezpečnosti so svojimi dvomi vozidlami, zatarasovali priechod a kričovatky na námestie, pri nich vpravo pred bulharskou predajňou dve skupiny chlapcov a dievčat pod dáždnikmi, vľavo zhluk nepokojných a vykrikujúcich mladších ľudí, na ktorých zhora z oblokov - nevedela som, prečo - kričali ľudia: "Fuj, fuj, fuj!", kým chasa dolu neutíchla. Možno to boli nahuckávači a národ v oblokoch to pochopil. Ešte raz bolo počuť pokrik z tamojšej strany "Nech žije Slovan!", potom už celkom nič.

O 18.00 hod. zapálili si obe skupiny chlapcov a dievčat pred nami v rukách sviečky a niečo si šeptali a či pošepky rozprávali, nevedela som. Od blízkeho námestia, a to práve z miest, kde som ešte pred hodinou videla zhromažďovať sa zástup, zapĺňajúci priestory pred kostolom i Národným divadlom, zaznel spev a nato húkanie, šplachot a neviem ešte, aké zvuky, ktoré som zrazu prestala vnímať pod náporom nového zvuku: Od Rolandovho námestia na nemi prenikavo húkal klaksón, prudko sa prirútil uzučkou uličkou Rybárskej brány bachratý autobus, zabrzdil pred chodníkom, odskočili sme v poslednej chvíli k múrom. Z autobusu sa vyrojili v priehľadných príbách, s priehľadnými štítmí pred trupom nezáme mladistvé mužské bytosťi akoby z nejakej inej planety, nič nebolo na nich, čím by sa ich pokožky rebárs len vzduchom dotýkali, takí boli uzamknutí v svojich priehľadných skafandroch a ich tváre, pohyby merave vzbudzovali strach: kto sú, čo majú v úmysle? Obleky polovychádzkové, polopracovné, dvojdielne, kabátik na gombíky ku krku; vojaci to nie sú, veď hádam ani 18 rokov nemajú, do radov ľudových milícií sotva budú patriť - kto sú? Ľudia si šepkali, nejaká špeciálna, špeciálne vychovaná jednotka, aj naznačovali, skade.

Zoradení do dvojstupu odpochovali takým rázny m du-
nivým krokom najprv na Leningradskú dol'ava, potom druhou
ulíčkou doprava. A tak pochodovali, pochodovali - vždy sme
si vydýchli, keď sa vzdialili, vždy sme mali pocit desu,
keď sa približovali.

Pomaly bude 18.30, pozerala som na hodinky, všetko
sa skončí, sviece zhasnú, všetko sa rozíde. Mladí so svieč-
kami naďalej pokojní, tichí, vcelku všetko okolo nás ur-
čite nepomerne pokojnejšie a tichšie, než tam na námestí,
kde je nie pätnásť, ale tisíc, možno i dvatisíc manifes-
tantov, a nespočítateľná sila strážcov a pozorovateľov.

Hodinky ukazovali 18,25, vtedy sa však skupina prí-
šielcov mladistvých v helmách vrhla na tých ani nie dvad-
sať pokojných, tichých mladých katolíkov pred nami, a
zovrúc ich polkruhom svojich dorážajúcich tiel a štítov,
tlačila ich, tlačila, zarážala sa do živých vrstovníkov
tvrdými štítmí, ochora opelendrekovanými pažami ;kričala
ulica: bijú ich, mlčia ich, pomoc, fuj, fuj !, kričala
som i ja, kričal celý chodník a všetky obloky nad nami,
zdalo sa mi, že tých stlačených, z ktorých sme už ani
sviečky, ani dšádniky, ani hlavy, ani nič nevideli, spre-
šovaných kamsi vyhodia. Nemohla som už vidieť, kto ich
poďával, ako si ich poďávali policajti do vozidla, už som
mala inú starosť: niektorí z ohelmovaných obrátili sa už
so štítmí proti kričiacej ulici, proti nám, ani neviem,
ako som odskákala k najbližšej bráne, len keď som už ču-
pela s ďalšími pod točivými schodmi vysokého domu, ktoré-
ho 50 ročný obyvateľ vykladal, aký to bol dom kedysi, po-
riadok všade, i pod schodmi, - dnes ? Bordel všade ! Nik
za nič nezodpovedá, všetko pustne.

Na námestie nás ešte stráže stále nepúšťali, aj cesta
pod most ku stanovištu autobusov ostávala ich konvojmí
zatarasená, boli sme usmernení k stanovisku pred starý
rozhlas, veľkou okľukou mestom. Michalská brána bola jed-
na veľká promenáda, ľudia s ľuďmi, ešte som na nej jak-
živ nepočula také uvoľnené poznámky, povedal každý, čo mu
na jazyk prišlo, a hovorili najmä tí, čo došli od druhých
strán, - vraj i tam okolo Manderláku, aj Prioru bola trma
vrma, boli aj tam zhluky, čo nedošli na Hviezdoslavovo
námestie, a vozidlá Žiguli VB vrážali brutálne cez okra-
je chodníkov na priestory pod arkádami Manderláku aj na
priestranstvá medzi pavilonomi Prioru. Nejaký ten Žigulák
VB vraj i na priestranstvo taxíkov pred hotel Kyjev vra-
zili, keď tam uvidel zhluk, - a zo zhluku počzrivých vy-
kluli sa vystrašení turisti Juhoslovania. Správ bolo viac
než za rok vo Večerníku, ulica sa bavila, lebo po všet-
kom rozhorčení zato i dačo osviežujúceho na ňu z celého
divadla padlo.

O nejakú hodinku, už v teple a suchu a hlavne v kľu-
de, zapála som si televízor - a tu čo nám československá
televízia nepriniesla v správach zo sveta ? Manifestáciu
z Paríža ! Dlhý, neprehľadne dlhý sprievod manifactujú-
cích Parížanov s transparentmi, pokojný, i sem tam hlas-
nejší, ale hlavne ničím nerušený. A k obrázku komentár,

žeby lepší ani komentátor z čias studenej vojny nevymyslel. Netajím, rozbúrilo ma to nesmierne a tak sa pýtam: to nás už za takých blbcov považujú, že tak nami opovrhujú, pche si bol, pche si a pche budeš, len my sme, čo sme, a všetko môžeme, ale ty kuš, dívaj sa i na obrázok, ktorý tu ukazujeme a myslí si, čo chceš, kašleme na to, čo my - slíš, čo cítiš, natoľko sú bezúzdni vo svojej svojvoľnej panovitosti, že práve dnes a akoby naschvál práve po takých brutálnych atakoch na bezbranných, pokojných veriacich nám otrčajú práve takéto otrasné dôkazy o tom, ako to v iných neďalekých európskych krajinách občania kludne manifestujú a nik ich zato nezráža a nezaráža sa do nich štítmi, ani vozidlami, ani chrličmi vody a nerozváža ich nocou na výsluchy !

A nám ešte srdce zdívene bije od strachu od tých dní, keď sme na zlatiacich násilníkov, vycvičených špeciálnych teroristov i my zakričali spolu s celou ulicou:
Fuj ! Fuj ! Fuj !

Poznámka red:

Hana Ponická, nar.25.7.1922, evanj. vierovyznania, spisovateľka, žije v Bratislave. Autentické svedectvo HANY PONICKEJ UVEREJŇUJEME bez jej vedomia z kolujúceho samizdatu. Autorka vynikajúcim spôsobom zachytila atmosféru Bratislavského piatku. "Hodina Bratislavy" je verným a historickým svedectvom o demonštrácii katolíkov za väčšiu náboženskú slobodu.

Nie moc, ktorá je pominuteľná, ale duch, ktorý trvá: to je naša cesta, náš zmysel, náš osud.

Vladimír Minač /Dúchanie do pahrieb/

BRATISLAVSKÉ UDALOSTI

V kalendári významných dní našich národov si pri najbližšej zmene politického režimu určite budeme pripomínať 25. marec 1988. Od dôslednosti, s akou sa vysporiadame so smutným dedičstvom komunizmu v našich dejinách bude závisieť iba to, či Bratislavské udalosti budú "iba" významným dňom, alebo štátnym sviatkom. Odstup jedného mesiaca síce neumožňuje podať štatistický exaktnú analýzu toho, čo sa v súvislosti s manifestáciou na Hviezdoslavovom námestí odchrálo, /chýbajú presné údaje z archívu Ministerstva vnútra, Mestského výboru strany a slovenskej vlády/ no základný historický obraz sa doplnením čísel príliš rozmeni. Preto tento pokus o rekapituláciu nepovažujem za predčasný.

Úvodom si pripomeňme, čo Bratislavským udalostiam v Československu bezprostredne predchádzalo. Dvadsať rokov po napadnutí našej krajiny armádami susedných socialistických krajín a následnom zmrazení politického, kultúrneho, ekonomického a náboženského života totalitným režimom, sa zdanlivo stopercentne znormalizovaná verejnosť po prvý raz prebrala z letargie 10. decembra 1987 v Prahe. Charta 77 oznámila ONV v Prahe 1 usporiadanie pokojnej verejnej manifestácie ku dňu ľudských práv. Zúčastnilo sa jej štyritisíc občanov. Prebehla za hojnej asistencie bezpečnosti, ktorá pripela z tlampačov zmesou kolied a populárnych piesní a zatýkaním prítomných. Odpoveďou na výkon služby im bolo skandovanie hesiel: "Ľudské práva, ľudské práva !" "Více slobody, Pustte naše bratry !" "Charta, charta !"

V januári 1988 sa z podnetu katolíckeho laika Augustína, 59-ročného železničiaru na kroměřížsku, otca deviatich detí, začala podpisová akcia za riešenie situácie veriacich v Československu. V liste, ktorým ju podporil František kardinál Tomášek stojí veta, ktorá je kľúčom k pochopeniu toho, čo nasledovalo: "Veľmi durazne pripomínam, že zbabelosť a strach jsou nedužstojné opravdivého křesťana." K tridsať-jedem bodom tejto petície sa prihlásilo svojím podpisom pol milióna občanov v Československu a okrem toho, že upevnila sebavedomie veriacich a vyvolala veľkú medzinárodnú odozvu, je i cenným vkladom do histórie vzťahov Čechov a Slovákov.

Prejav nervozity v roku dvadsiateho výročia okupácie dal štátny aparát opäť najavo pri púti k sviatku blahoslavenej Anežky Premyslovny 5. marca 1988. Napriek snahe "nenápadne" znížiť účasť veriacich dezorganizáciou pražskej dopravy táto slávnosť posilnila vo viere osem tisíc prítomných, ktorí po bohoslužbách v katedrále Sv. Víta zaplnili Hradčanské námestie.

Okrem spevu svätováclavského chorálu, pápežskej hymny, hymny československej, zazneli i heslá: "Ať žije náš pan kardinál !" "Ať přijde svatý Otec !" "My chceme svaté biskupy" "My chceme náboženskou svobodu !"

V tejto atmosfére RNDr. František Mikloško na Národnom výbore v Bratislave oznámil, že sa na Ľvievzdoslavovom námestí hlavného mesta Slovenska uskutoční 25. marca 1988 tichá manifestácia veriacich za obsadenie uprázdnených biskupských stolcov, za náboženskú slobodu a za dodržiavanie ľudských práv.

Verejnosť bola o nadchádzajúcej manifestácii informovaná z dvoch strán. Jednak z pravidelného vysielania rozhlasovej stanice Hlas Ameriky, ktorá sa teší veľkej pozornosti a ktorej príjem napriek rušeniu je dobrý, jednak z článkov v bratislavskom Večerníku a z relácii slovenskej televízie a rozhlasu. Vyššou úrovňou publicistickej práce a väčšou serióznosťou sa prezentoval Hlas Ameriky, ktorý v pútavých komentároch priblížil československým poslucháčom i autentický priebeh a dozvyky manifestácie. Naše oznamovacie prostriedky sa sústredili na očiernenie organizátorov podujatia a na nepresvedčivú oslavu "harmonických vzťahov" medzi štátom a cirkvou. Vrcholným politickým manévrom bolo uvedenie bratislavského kanonika ThDr. Štefana Záreckého na televíznu obrazovku 23. marca 1988. V príhovore, ktorý vyvolal všeobecné rozpaky, apeloval na veriacich, aby sa manifestácie nezúčastnili a ponúkol im menej riskantný náhradný program: "Kostoly očakávajú veriacich s otvorenou náručou..."

Mocenské kruhy na Slovensku, kde diplomacia a demokracia nemajú tradíciu, sa klonili k radikálnemu riešeniu. Na schôdzke Mestského výboru strany bol počutý predseda slov. zväzu protifašistických bojovníkov: "Dajte mu pušku a ja ich všetkých vystrielim !" Do príprav bezpečnosti sa premietlo prestížne hľadisko v pddobe obavy, či sa federálne ministerstvo vnútra nepokúsi slovenskú bezpečnosť kompromitovať. /Panovala tu obava z českých provokátorov, ktorí prekazia skvelý priebeh akcie !/ Svojim rozsahom má aktivita štátnej mašinérie sotva precedens. Už vo štvrtok musia opustiť internáty mimobratislavskí študenti. Na školách boli žiaci informovaní, že kto sa manifestácie zúčastní bude z ďalšieho štúdia vylúčený. Študenti VŠE dokonca museli potvrdiť podpisom, že sú si vedomí protisocialistického charakteru pistočného podujatia. Pohovory prebiehajú aj na pracoviskách. Vytipovaní občania - motoristi - sú predvolaní kvôli fiktívnym dopravným priesturkom. Majitelia videokamier, evidovaných colnicou, dostávajú radu, aby svoje prístroje

dvaďsiateho piateho nechali v púzdrach. Je vystahovaný hotel Carlton, ktorého okná ústia do Hviezdoslavovho námestia. Sú zrušené autobusové linky do Bratislavy, vlaky majú niekoľkohodinové meškanie. Na prístupových cestách k mestu vracajú hliadky bezpečnosti záujemcov o cestu do Bratislavy domov. Je zastavená mestská doprava v čase predpokladaného zhromažďovania veriácich. V nemocniciach je pohotovosť. Obchody v okolí Hviezdoslavovho námestia majú skrátený čas predaja. Vyznamenávanie zasluhujúcich učiteľov v Národnom divadle sa nekoná. Vo štvrtok okolo šestnástej hodiny prechádzajú centrom Bratislavy transportéry s vodnými delami. Nočným mestom sa prechádzajú hliadky so psami, legitímujú chodcov. V piatok mnoho bratislavských detí informuje svojich rodičov o tom, ako si "na školskom dvore policajti rozdeľovali muníciu."

Prípravy na potlačenie tichej manifestácie so sviečkami sledovali bratislavčania so zmesou ľútosť, rozhorčenia a pohrdania, ale i s posmechom, ktorému je v období predstieranej prestavby vystavená politická reprezentácia. Každý, kto zamieril 25.3.1988 na Hviezdoslavovo námestie, či už z osobného presvedčenia, alebo zo zvedavosti či sympatie, musel v sebe prekonať prirodzený strach z toho, že zúčastnených bude iba hrstka a všetci skončia v nápravnom zariadení. Tých, ktorí sa nakoniec rozhodli riskovať svoje štúdium, postavenie v zamestnaní, fyzické násilie a pestrú paletu iných perzekúcií, bolo na námestí a v priľahlých uliciach pätnásť tisíc.

Očitý svedok zaznamenal priebeh manifestácie takto: "K centru mesta začínajú prichádzať žlté Avie VB, transportéry s vodnými delami, autobusy s pohotovostnými útvarom ministerstva vnútra, polievacie cisternové autá, vysoko zdvíhacie autá na opravu pouličného osvetlenia, sanitky a - pohrebná dodávka. Všetky dvory na Leningradskej, Jesenského, Gorkého, Nálepkovej a Sedlárskej sú plné podobnej "techniky". Medzi 16.00 a 17.00 prichádzajú prví veriáci, ktorí zrejme pricestovali do Bratislavy už ráno. O 17.15 prechádza Jesenského ulicou posledná električka a všetky bočné ulice, ktoré ústia na Hviezdoslavovo námestie, sú zatarasené policajnými autami. Po námestí s monotónnou pravidelnosťou krúži asi 10 polievacích áut a prevádzajú dôkladnú očistu "miesta činu". To už je na námestí sústredených asi 5-7 tisíc ľudí. Najpočetnejšia skupina sa sústreďuje pri fontáne ND, ostatní stoja na chodníkoch. Ku krúžiacim cisternám sa pridávajú dve osobné autá VB a z ich okien trčia objektívy kamier. V okolí fontány filmuje ďalší filmový štáb ŠtB. Presne o 18.00 väčšina tých, ktorí stáli na chodníkoch, prechádza k fontáne. Z megafónu zaznieva hlas pracovníka NV, ktorý ťiada občanov, aby sa rozišli, pretože

manifestácia nie je legálna. Zaznievajú prvé tóny hymny a po nej hymny náboženskej. Ľudia zapalujú sviečky. Ale to už počut zavýjanie sirén a asi 20 žltých osobných áut VB začína rozrážať dav ľudí. Neberú ohľad na to, že medzi manifestujúcimi sú starí ľudia a malé deti. K osobným autám sa pridávajú aj cisterny. Pripravené "žlté antony" odvážajú prvých zadržaných. Ale dav sa nerozhádza. V zavýjaní sirén a pokriku príslušníkov VB počut slová modlitby. Z bočných ulíc napochodováva pohotovostný útvar MV v maskáčoch, bielych prilbách, s prievitnými štítmí a metrovými obuškami a - transportér s vodným delom. Pod balkónom ND a v okolí fontány padajú prvé rany obuškami a päsťami. Asi 40 ročný muž zostáva ležať na dlažbe v kaluži krvi. Vodné delo koná tiež svoju "povinnosť". Ľudia, ktorí sa prišli na pokojnú vigíliu pozrieť len zo zvedavosti a zostali stáť na chodníkoch, skandujú: Hanba ! Fašisti ! Gestapo ! Zavýjanie sirén, plač, výkriky, zatýkanie. O 19.20 vytláčajú "maskovaní rambovia" dav do bočných ulíc. Blikajúce a zavýjajúce autá nepretržite odvážajú zadržaných k Dvom levom a na Februárku. Električky, troleibusy a autobusy nepremávajú. Ľudia stoja na nástupných ostrovčekoch a hrozia päsťami uháňajúcim policajným autám.

Veľmi populárny je záznam, ktorý zachytil neznámy rádiodamatér keď sa naladil na frekvenciu vysielaciek bezpečnosti. Je z reho zrejmé, že brutalita policajného zásahu nebola výhradne dielom osobnej iniciatívy príslušníkov bezpečnosti a menovite pohotovostných oddielov, ale že sa jednalo o absurdné režírované manévry, v ktorých chýbal protivník. Kým veriaci sa usilovali o to, aby im v daždi nezhasínali sviečky, kým sa koncentrovali na modlitbu a dištancujú sa od provokatérov dôstojne sa usilovali vydržať tých tridsať minút najrozličnejšej nepohody, realizoval policajný štáb scénu situácii naprosto neprimeranú. Táto nahrávka je dokladom, že násilie sa neodmysliteľne spája s hlúposťou, neschopnosťou. Prítomní sa zhodujú v názore, že iba zázrakom nedošlo k obetiam na ľudských životoch.

Na prvý pohľad vyšli víťazne z Bratislavských udalostí všetci zúčastnení: Kresťania sa presvedčili o zmysle jednoty, obnovili vo svojich radoch duch statečnosti, obety a lásky. Príslušníci bezpečnosti sa utvrdili v pozícii svojej bezhraničnej moci. Politické kruhy vo svojej tlači oslávili "fiasco opozície". Skeptická verejnosť sa utvrdila v nedôvere k režimu a jeho proklamáciám glasnosti a nového myslenia. Zahraniční novinári priniesli do svojich redakcií exotické stredo európske modriny a pútavé reportáže o prenasledovaní tichých zmoknutých občanov za požiadavky, ku ktorým sa v cudzine hlási ich

vlastná vláda a ktoré za prirodzené považuje každý civilizovaný štát.

Pre budúcnosť našich národov sú ale rozhodujúce iné aspekty konfrontácie, ku ktorej 25. marca 1988 v Bratislave došlo.

Ukázalo sa, že dožívajúci spoločenský systém, odvodený z premisy ľudskej nevraživosti, jednostranne zdôrazňujúci násilný chod dejín ako kontinuum triednych rozporov, nedokáže vnímať svet a život inak, ako nepriateľsky. Za fasádou obrany socializmu sa tu za posledné desaťročia rozrástlo politické monštrum prenasledujúce všetko nezávislé, slobodné, zvláštne - živé. Ideológia marxizmu-leninizmu dospela k neriešiteľným rozporom politickým, ekonomickým, sociálnym a kultúrnym a v praxi sa zredukovala už iba na úsilie o zachovanie osobnej moci a vlastníctva privilegovaných predstaviteľov jedinej vládnucej strany. Organizmus spoločnosti je ochromený všadeprítomnou korupciou, nezákonnosťou, nezodpovedným rozhodovaním o ži - votne dôležitých problémoch ekologických, a všeobecným úpadkom mravov, vzdelania, miestnych a národných tradícií...

Súčasne sa však definitívne potvrdilo, čo udalosti predchádzajúcich mesiacov naznačili: Kresťania, menovite katolíci, sa ukazujú byť najväčšou silou, schopnou brániť tradičné hodnoty našich národov, predstavujú spoločnosť ochotnú niesť vysoké nároky morálne a mravné a podstúpiť za озdravenie spoločenského života nevyhnutné obete. Zaradením požiadavky dodržiavania ľudských práv k bodom týkajúcim sa vnútorného života cirkvi dali veriaci najavo, že sú si vedomí svojej zodpovednosti za osudy všetkých svojich spolu-občanov. Vznikla reálna platforma pre zjednotenie demokracie naklonených síl, ktoré odmietajú naďalej trpieť menšinovú vládu zkonštatenej štátnej byrokracie, utláčajúcej na všetkých úrovniach spoločenského života prirodzený ľudský prejav v jeho rozmanitosti a slobode. Tradičnou devízou, ktorú manifestujúci kresťania priniesli národu, je ideál nenásillia, lásky k blížnemu a viera v konečné víťazstvo pravdy + ako pravdy Božej, presahujúcej provízórne horizonty utilitarizmom a bezduchým materializmom zachváteného sveta. Kresťania sa pritom nevzdali života modlitby, nezabudli, že ich sila pramení zo sviatosti a z nasledovania evanjélia. Ich vystúpenie z prítia kostolov je plne zhodné s kristovou požiadavkou byť svetlom sveta a soľou zeme, prinášať utláčaným slobodu, zúfajúcim nádej, hľadajúcim pravdu - a to v atmosfére tolerancie, porozumenia a lásky.

Do ďalších dní vstúpili občania Československa posilnení vedomím, že pod nehybnou hladinou stagnácie, úpadku a všeobecného nezájmu o osud národa močnejší silý, schopné dať našej budúcnosti radostnejšiu a zmysluplnejšiu podobu. To je pravý odkaz Bratislavských udalostí.

BRATISLAVSKÝ PIATOK

Udalosti, ktoré sa udiali 25. marca 1988 v Bratislave pred palácom slovenskej kultúry Slovenským národným divadlom, nemajú obdobu v štyridsaťročných dejinách komunistickej vlády v Československu. Asi 800 ľudí /podľa ČTK/, v skutočnosti niekoľko tisíc /asi 2000 priamo a pätnásobok nepriamo v priľahlých uličkách/, napriek zákazu autoritatívnej štátnej moci verejne demonštrovali za požiadavku väčšej náboženskej slobody.

Pokojnú 30-minútovú zhromaždenie katolíkov spievajúcich štátnu hymnu a náboženské piesne, modliacich sa a stojačich so zapálenými sviečkami, hrubým spôsobom prerušila vládna moc.

Bol pochmúrny podvečer, piatok. Slabý, ale vytrvalý dážď kropil účastníkov nevšestého až neskutočného divadla. Pred Slovenským národným divadlom. Boli tu všetci a všetko ako má byť: postavy s dušami temnými i s dušami žiarivými, režisér, kulisy ... Večná dráma boja dobra so zlom. Ľudská dráma, nie prvá a bohužiaľ nie posledná.

Dejstvo prvé. Zlo nastupuje k útoku. Zavýjajú klaksony policačných áut. Hlukom chce Temno zastrašiť priezračnú Pravdu. Hraňa spravodlivých sa však ani nehne ...

Dejstvo druhé. Pokyn dostali ťažké autá. Vlhkým éterom sa vznáša príšerná Gama. Rezolútne žiada: "Kropiť, kropiť, kropiť a vytláčať bezbranných so sviečkami..."

Dejstvo tretie. Dráma vrcholí. Sluhovia temnot zatýkajú tých, ktorí sa neboja...

Dejstvo štvrté. Postavy temné sa radujú z víťazstva... Opona padá. Nastáva čierna noc. Deň dokonca.

Bez aplauzu a kvetov skončila hra. Diváci však pochopili, že víťazstvo patrí kresťanom !

Ten deň pomenovali "Bratislavským VEĽKÝM PIATKOM". Možno sa ani nehodí parafráza z už nikdy neopakovateľným VEĽKÝM PIATKOM. Bol to jednoducho Bratislavský piatok. Významná udalosť v dejinách národa.
Bratislavský piatok - 25. marca 1988

M. S.